

A. & Q.

DEMONSTRATIO APOSTOLICA
RESVRRECTIONIS
IESV CHRISTI,
EX I. CORINTH. CAP. XV. COMM. III. SQQ.

QVAM
AVSPICIIS DIVINIS
CONSENSV SVMME VEN. COLL. THEOL.

P R A E S I D E
GOTTFRIDO OLEARIO,
S. TH. D. & P. P.

AD D. XIV. MAII. A. CIC ID CC IX.
IN AVDITORIO THEOLOGORVM PAVLINO
PVBLICE DEFENDET
AVTOR & RESPONDENS
M. PAVLVS CHRISTOPHORVS Schilling
LEISNICENS. MISNICVS.

LIPSIAE,
LITERIS GOEZIANIS.

XCI. #⁶

Coll. diss. A
206, 14

Dff. A. 206. (14)

V I R O
MAGNIFICO ET SVMME
REVERENDO
D N. H E N R I C O
PIPPINGIO
SACRAE THEOLOGIAE DOCTORI
IN AVLA REGIA ET ELECTORALI SAXONICA
SACRORVM ANTISTITI SVMMO
IN
PROTOSYNEDRIO ITEM SENATVQUE ECCLES.
CONSILIARIO
PRAECEPTORI QVONDAM SVO
OBSERVANDO
PATRONO MAXIMO
PRIMAS
INTER THEOLOGOS SAXONICOS PARTES
DIVINITVS DELATAS
LAETOQVE REI CHRISTIANAE OMINE
PROPEDIEM SVSCIPIENDAS
SANCTISSIMA ANIMI RELIGIONE GRATVLATVS
HANC DISSERTATIONEM
DICAT ATQVE OFFERT
M. PAVLVS CHRISTOPH. SCHILLINGIVS
LEISNICENSIS.

CONSPEC^TV DISSERTATIONIS.

§. I. Articuli de Resurr. Christi dignitas. - §. II. Methodus eius demonstrandae ab Apostolis certa seruata , loci Paulini i. Cor. XV, 3. 4. sq. àνάλυσις. §. III. meta demonstrationis in eo loco , seu res demonstranda , resurrectio Christi. §. IV. Quomodo adeam referantur , quae ab Apostolo de morte & sepultura Christi inspurguntur. §. V. Resurrectio Christi , quae meta hic demonstrationis delineata ab Apostolo (1) a causa efficiente. §. VI. Socinianorum commentum Scripturas , Patri patriter ac Christo huius resurrectionem tribuentes , concilium exploditur. §. VII. De loco Constitut. Apostol. ei Sociianorum conciliationi fauente. §. VIII. Rationes , cur Patri iuxta ac Filio resurrectio Christi tribuatur , specialius inuestigatae. §. IX. Resurrectio Christi delineatur (ii.) a forma sua. §. X. XI. XII. XIII. XIV. Delineatur (iii.) a temporis circumstantia. §. XV. Momentum resurrectionis ita delineatae ab Apostolo indicatum. §. XVI. Id i. in eo possum , quod sit OBSIGNATIO Prophetici Christi muneris. §. XVII. 2. In eo , quod probet DIVINITATEM eius. §. XVIII. Quam variis modis per posterius hoc ad firmandam doctrinam Christianam conferat. §. XIX. XX. 3 Momentum huius doctrinae ex eo ostensum , quod sine eo nulla neque FIDES , neque §. XXI. SPES esse possit : neque §. XXII. SANCTIFICATIO. §. XXIII. Demonstrationis resurrectionis Christi Apostolicae argumenta recensentur quatuor §. XXIV. primum ab instructione Spiritus DEI immediata. §. XXV. Argumentum secundum a testimonio Scripturarum. §. XXVI. XXVII. XXVIII. XXIX. XXX. temporis circumstantia , tertia sc. dies , in scriptura V. T. inuestigata. §. XXXI. Argumentum tertium demonstrationis Apostolicae a testimonio omni exceptione maiore. §. XXXII. Argumentum quartum demonstrationis a prioriorum sensuum experientia §. XXXIII. - XXXV. Spinozae commen- ta contra veritatem resurrectionis Christi. §. XXXVI. Epilogus.

A 2

i. Cor.

I. Cor. XV. 3. 4. seqq.

Παρεδωκα ὑμῖν ἐν πρώτοις, ὅτι παρέλαβον, ὅτι χριστὸς ἀπέδαινεν ὑπὲρ τῶν αἰμαρτιῶν ὑμῶν, κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ὅτι ἐτέλεσθη, καὶ ὅτι ἐγγυερταὶ τῇ τρίτῃ ὑμέρᾳ, κατὰ τὰς γραφὰς καὶ ὅτι ὁ Φθῆ κηφᾶς &c. ἔχατον δὲ πάντων ὥσπερ τῷ ἐκτρώματι ὁ Φθῆ καίμοι.

§. I.

Articulum de resurrectione Iesu Christi praecipuum fidei nostrae esse fundatum, certissimum argumentum spei nostrae, nemo, qui Christum non ignorat, potest ignorare. Audiamus.

I. Cor. XV. Apostolum Iesu Christi: *Si Christus non resurrexit, ματαία, ναναὶ στολίδα est vestra fides, adhuc estis in peccatis vestris. Ergo, qui in Christo obdorminaverunt, perierunt. Si huius duntaxat vitae gratia in Christo spem habemus, sumus omnium hominum miserrimi.*

*Doctrina ergo haec est, in qua solide adstruenda in primis occupari debeat Scribae ad regnum coelorum instituti opera. Sane eas in praecipuis partibus sibi demandatas esse, agnouere Christi Apostoli; qui summam desribentes mandati sibi diuinatus muneris rationem, μάρτυρες se dicunt τῆς αὐτοσάτεως αὐλῆς, testes resurrectionis eius. Imo in eo Apostolus Paulus totius fidei summam, orationisque, quam de fide publice habebat, constituit: *Quod si ergo Dominum Iesum confessus fueris, et a DEO ex mortuis excitatum animo credideris, seruabere.* Hocque Euangelium suum ait*

Rom. X. 6. 9. *esse, Timotheo assidue repetendum & inculcandum:*

Re-

Aet. I. 22.
XIII. 31.

Rom. X. 6. 9.

2. Tim. II. 8.

Recordare Iesum Christum ex mortuis excitatum, Dauidis semine prognatum, ut fert Euangelium meum.

§. II. Methodum vero demonstrationis, quae sunt Apostoli ad fundamentalem hancce Christianae Religionis doctrinam firmandam, luculenter & exacte nobis delineauit Apostolus Paulus in verbis, meditationi nostrae propositis. *Tradidi vobis in primis, quod & accepi, quod mortuus sit Christus pro peccatis nostris, secundum scripturas, quodque sepultus sit, & resurrexerit tertia die, secundum scripturas, quodque apparuerit Cephae & reliquo. Postremo etiam mibi tanquam mortui apparuit.* In quibus verbis I. doctrina, quae demonstratur, consideranda, II. Eius momentum, & III. demonstratio, eamque absoluientia. argumenta.

§. III. *Doctrina*, quae meta demonstrationis est, Apostolo in illis verbis proponitur, ὅτι ἐγένετο ὁ χριστὸς τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, quod resurrexerit tertia die Christus.. Id enim patet ex coniunctione eius partis orationis Apostolicae, cum reliquis, atque ex scopo, cui istud membrum subordinatur. Id nempe agebat, ut nostrorum corporum restitutionem contra nonnulos, qui resurrectionem vel omnino negabant, vel in nescio quas allegorias vertebant cum Hymenaeo & Philo. ^{2. Tim. II. 18.. Tertull. de Resurr. carn., p. 39.}

Isto itaque doctrinae solidum magis fundamentum quaeri non poterat, quam in resurrectione Iesu Christi. Ea enim, quemadmodum exemplum praebebat omnipotentiae diuinae, qua ad vitam mortui possent reuocari, quod aegre adeo sibi persuaderi patiebantur angustae mortalium quorundam mentes, eam virtutis.

tis omnipotentis amplitudinem non capientes; ita
varium praebebat ad euincendam nostrorum quoque
corporum restitutionem argumentandi genus. Nem-
pe Christo, qui *primitiae, ἀπαρχή*, erat, ita sanctifica-
to, totam fidelium messem per eum sanctificari ne-
cessere erat. In ipso, ut Adamo secundo, cum omnes
essent per fidem; ut mortui erant, qui in primo Ada-
mo fuissent per peccatum, omnes; sic resurgere iam
in Christo debebant. Christus, sicuti per resurrectionem
satisfactum Deo esse demonstrauerat, ut adeo
AG. IL 24. *iam fieri non posset, ut in morte detineretur ipse;* ita
suos quoque, pro quibus satisfecit, eadem detineri
iam amplius non posse, ostenderat. *Sponsor enim cum*
exsoluisset, quo se obstrinxerat, debitum, iussetque
culpam, quam luendam in se suscepisset, tollendum
iam erat, quod ob culpam illam incubuisset: ut adeo
eos quoque vinculo mortis detineri ἀδύτατος esset. Ut
dixi igitur, resurrectio Christi erat, quae argumenti
loco ad nostram tuendam resurrectionem afferebatur,
eaque proinde in verbis propositis *meta* est demon-
strationis, per quam ipsa solide adstruitur; ut quae con-
clusioni de nostra resurrectione adstruenda inseruire
non posset, nisi ipsa antea sufficienter demonstrata
fuisset.

§. IV. Quae de morte vero & sepultura Chri-
sti adduntur, ea pertinent ad *subiectum* demonstratio-
nis, quod est *resurrectio Iesu Christi*, accuratius defi-
niendum, ut constet, quanam de re quaeratur, nexum-
que adeo inter rem heic demonstratam, & conclusio-
nem inde deducendam, esse pareat. Nempe τὸ ἐγει-
ρεῖσθαι refuscatari vel resurgere relationem importat ad
ali.

aliquid contrarium. Ille scilicet *resurget*, qui *collapsus* antea fuerat, vt *resurrectionis* natura & definitio pen-deat a praecedentis eam *lapsus* ratione. *Prolapsus* igitur Christus dicitur in vincula mortis, vt, vnde *re-suscitatus* fuerit, pateat. Utque adeo *resurrectionem* veram & propriam, qua quidem ex statu *mortis* verae & naturalis ad vitam quis redeat, Christo adstruere intelligatur, de morte etiam iniicit mentionem Apostolus. Quam ne *κατὰ δόκησιν in speciem* factam aliquis dicat, (vt spargebantur ista iam aetate haereseos *Docetarum* semina,) atque vel inde cavillandi argumentum Apostolicum occasionem arripiat; tum *ex fidei scripturarumque analogia* ratiocinatur, tum *ex sensuum experimentis*. Ex fidei analogia argumentatur, Christum dicendo mortuum esse *ὑπὲρ τῶν ἀναγνώσκων προ peccatis nostris*. Nempe nouerant, praeeunte ipsis fidei analogia, Corinthii, reatum peccando contraxisse genus humanum & culpae & poenae. Nouerant, iustum *indictum* DEum peccati supplicia, vrgente iustitia, sanctissimae naturae suae propria, non exigere non posse. Nouerant, post naufragium tabulam humano generi pro sua benignitate & sapientia reliquisse, & *mediatorem*, qui pacem ipsis procuraret, constituisse, eumque pro ipsis *solutionem* spopondisse. Eam vero ita, vt *satisficeret iustitiae diuinae, alia ratione prae-stare haut potuisse, quam subeundo poenas, peccando promeritas, atque in iis mortem, quae, qua die come-stum fuisset ex arbore vetita, inficta hominibus fuisset*. Is Christus erat *mediator*, quem proinde, si quid ad tollendum peccatorum reatum praestitum ei fuit, vere morti succubuisse oportebat. Ut adeo *analogia doctri-*

doctrinæ de peccato, eiusque expiatione per mediatorē, quem Christum esse credebant Corinthii, solidū ei argumentum ad demonstrandam veritatem mortis ipsius suppeditauerit. Quod porro ex scripturarum confirmat analogia, quae doceat non in umbris tantum & figuris sacrificiorum V. T. pro peccatis, sed tot disertis etiam locis, moriendum esse ei, qui, sponsor pro peccato, eiusdem reatum sit extincturus. Sed haec ex fidei & Scripturarum analogia desumpta sunt argumenta, quibus succedit illud, quod ex sensuum deducitur experimento: Scilicet οὐ ἐτάφη ἕτερος sepultus est. Nempe verac mortis euidentissima demonstratio sepultura est, quam proinde etiam illa euidentia communivit prouida Dei in demonstrando Christo seruatore cura, ut in dubium vocari non possit. Custodiatur Corpus Christi in crucem sublatum a Romanis militibus ad vesperam usque; eum mortuo partes vitales rumpuntur, ne quid se in iis contineat spiritus. Componunt illud Iosepus & Nicodemus, viri graues, atque prudentes, qui umbram se catacumbae non inferre possent iudicare, multo minus spiritu animatum corpus. Custodiunt sepulcro appositi triduano tempore autoritate Iudeorum milites, ipsorum partibus in isto negotio addicti. Hisque adeo ita se habentibus omnibus, quis non dicat cum maximo Taurinensi: Sepultus est, ut qui vere mortuus: & cum Petro Chrysologo, Symbolum explicante catechumeno, in quo simili Symb. Hom. liter mors & sepultura coniunguntur: Sepultum dicas, p. 239.

In Symb. Serm. 68. p. 35. ut veram carnem Christi mortemque non perfunctoriam probet confessio sepulturae.

§. V. Sic igitur ex vera morte Christi, vera quoque

que eius *resurrectionis* īdōles definitur: per quam scilicet ex mortuis ad vitam sit restitutus? Hanc vero resurrectionem tum quoad *causam efficientem & formam*, tum quoad *temporis circumstantiam*, nobis delineat. *Causam & formam* voce ἐγένεται complectitur illam non aequē dilucide, ita tamen, vt lumen in sequentibus vberius ostendat, sane clarius. Nempe voce ἐγένεται vtitur, quae & *passuum* sensum admittit, ita vt suscitatus ab alio Christus intelligatur, *DEO Patre* nempe: & *reciprocum*, vt suscitatus nempe a seipso intelligatur, propriaque virtute mortis vincula abiecisse. Reciprocus ille significatus verborum *passiuorum*, neque alias a Graecae linguae genio alienus, frequentissimus est Scriptoribus nostris, ex Hebreis qui erant, quarum coniugationem in *Hithpael* vix alia ratione, quam ista, magis commode exprime-re liceret. Quod cum iam obseruatū B. Salomonī Glassio nostro, & viris aliis eruditis fuerit passim, non opus est, vt eam in rem exempla hoc loco operosa diligentia congeramus. Si quaeras vero, quo ab Apostolo sensu hoc loco accipiatur, generaliore accipiendum putem, vt suscitatus simpliciter dicatur, quod & a *Deo Patre, & ab ipso suscitato factum esse*, intelligi possit. Generalioris vero istius acceptioonis explicandae subsidium in sequentibus Apostolus indicat, ad *Scripturas* prouocans, ex quibus, vt ipsam resurrectionem aliasque eius circumstantias, ita *causarum* quoque designationem accuratiorem repetendam innuit. Nempe in illis Deum *Patrem* suscitasse Iesum passim docetur. Ipse Christus *Pf. XVI, 10.* fiducia plenus apud Dauidem, *non derelinques*, ait, *animam meam in inferno*, neque, *vt Sanctus tuus videat corruptionem, patieris.* Loca V. Test. luc pertinen-

B

nen-

nentia plura, & per optimam consequentiam id pro-
Aet. XIII, 33. bantia allegauit & explicauit Paulus in oratione Antio-
 chiae in Pisidia apud gentiles suos habita. Vnde ni-
 hil frequentius in N.T., quam ut resuscitatio Christi
Deo Patri tribuatur: quemadmodum in modo allega-
 to loco Paulus, *Deum dicit promissionem patribus fa-*
ctam impletam dedisse eorum posteris, eo quod a mortuis
Iesum suscitauerit. Quibus gemina Petrus quoque
Aet. V, 30. profert, de *Deo Patrum* dicens, ὅτι οὐκέτε, quod suscita-
 uerit Iesum. Alia enim loca nunc praetermitto. Sed &
Ep. ad Smyrn. *Christo* tribuitur, quod seipsum ex mortuis suscitaue-
 rit. Ita Ignatius Martyr, πρητῶς, ait, καὶ αἱ ληθῶς ἐπαθεῖν,
 ὡς καὶ αἱ ληθῶς αἰεσητεν εἰς τὸν. Plane & vere passus fuit,
Apoc. I, 18. quemadmodum vere etiam suscitauit seipsum, clarissimas
Ioh. X, 18. scilicet ille secutus Scripturas. Nempe claves mortis at-
 que inferni tenens eorum portas sibi reserauit. Ipse-
Ioh. II, 19. met, quemadmodum potestatem habebat θεῖαν, abii-
 ciendi quasi animam h. e. vitam suam, ita & εἰς στολὴν po-
 testatem atque autoritatem habere se ait, πάλιν λαβεῖν,
v. 17. vt reuocare eam rursumque sibi vendicare posset. Hoc-
 que signum diuinae suae potentiae extare voluit, quod
Ioh. V, 21. ipse restituere destrūctum corporis sui templum valeret. Alias quoque potestate pollens, sicut Pater suscitat mor-
 tuos, & vivificat, ipse quoque, vt, quos vult, vivificare possit.
Eniedin. ad
Ioan. II, 19 p. §. VI. Apage vero Socinianam ista componen-
 di rationem, quasi scilicet Patris potestate vivificatum
 corpus Christus leuauerit, vel, quod eodem mihi redi-
 re videtur, a Patre accepta potestate, non propria & con-
 naturali sibi virtute, ad vitam redierit. Quid enim a-
 liud accepta a Patre potestas esse posset, quam ἡ ωποίη-
 σις τῆς πατέρος, qua denuo animato Christi corpore ille

ex

192
*The Socinian
 conf. vindicat.*

ex sepulcro suo prodierit? At ea ratione omnes homines seipso suscitare dici possent, qui scilicet virtute omnipotentiae diuinae vitae restituantur, atque sic diuinitus accepta potentia ex sepulcris suis sint prodituri. Quale quid certe adstructa ex ea virtute Christo singularis autoritas intelligi non patitur. Praeterea excitare mortuum idem est, quod ζωοποιεῖν. At, quae in illa, quam sibi Socinistae singunt, Christi sui ipsius resuscitatione ζωοποίησις est? quae nihil aliud, quam corporis ζωηποιηθέντος motum ipso relinquat. Sed & praeterea Christus diserte dicitur animam suam h. e. vitam πάλιν λαμβάνειν ipse recuperare, & quidem ex potestate atque ἐξουσίᾳ sibi iam competente, qua scilicet, quos velit, resuscitat, & quidem perinde ac Pater. Quae certe subordinationem ἐξουσίας, atque inferioritatem & concessionem tantum ex gratia factam omnino excludunt. Nempe τὸ ὡσπερ ὁ πατὴρ ἐγένεται, τῆς δυνάμεως δέκνυσι τὴν ἀπαραλλαξίαν, verba: quemadmodum Pater resuscitat, In Ioh. 3:8. potentiae ostendunt aequalitatem, ut bene Chrysostomo est obseruatum.

§. VII. Nescio, an istiusmodi hominibus accensendus sit Autor Constitutionum Apostolicarum, ita de Christo locutus: εἰαυτὸν τῷ προσάγματι τῷ πατρὸς διὰ τειῶν ἡμε- L. V, 2-6, ἥων αὐτούς, restituens seipsum sequenti triduo Patris mandato. Evidem deprehenduntur in illo opere haut pauca, quae in Christi diuinitatem iniuria esse videri queant. Si προσάγμα tamen, siue decretum, interpres simpliciter, quem sensum vox admittere potest, siue ordinationem, non male id iuxta paulo post dicenda poterit explicari.

§. VIII. Filio nempe cum Patre suscitatio sui ipsius

B 2

com-

competit non vna de causa. Praeterquam enim, quod opera ad extra sunt indiuisa, quippe quae ab attributis & potentiis diuinis procedant, quae essentialia sunt, quorumque adeo participes sunt, quotquot eiusdem naturae diuinae participes personae inueniuntur; specialis ratio mihi obseruanda ex Scripturis videtur, ob quam opus illud *Patri & Filio* per singularem appropriationem diuerso respectu tribuatur. *Pater* scilicet hoc ipso, quod Christi *sponsionem*, factam in aeterno pacis consilio, accepit, subire quoque eum voluit iudicium, nobis alias subeundum, in quem *העבָר transire fecisset* peccata nostra. Imo quia animam suam piaculum esse voluit, *וְנִזְמַן lubenter Deus eum poenis obiecit, in pueruere mortis eum posuit, & in mortem eundem tradidit.* Sic ergo filius seipsum dedit in mortem, dedit eum & *Pater*, & ille quidem, dum sponsoris munus obire vellet; *hic*, dum sponsionem acciperet, sponsoremque suppliciis, quae illis, pro quibus sponsponderat, debebantur, subiecit. Simili ratione *Filius*, postquam animam effuderat in lytrum, persolutis omnibus, quae tanquam sponsor debebat, rursum eam assumisit, atque exitit custodia, quae praestita solutione sponsorem amplius non poterat detinere, atque adeo, ut ostendemus, *δικαιωθεὶς iustificatus, & absolutus suo merito atque virtute, ipse fractis mortis vinculis ad vitam rediit, suscitauitque seipsum.* *Pater* vero, qui sponsorem in custodiā sepulchri tradiderat, satisfacturum pro debitīs, praestita satisfactione contentus, eum ex custodia illa dimisit, sepulcrum aperuit, qui ei rei subueniret, angelum misit, atque ita eum excitasse dicitur. Ut habeamus Christum *ἐξστοιχη* habentem animam recuperandi, atque ea.

Mt. LIII. 7.

Ies. LIII. 10.

Rg. XXII. 16.

Rom. VIII. 2.

Matth. XVII.

ea seipsum resuscitantem: habeamus Patrem eundem, ^{Hebr. XIII, 7.} magnum pastorem omnium, per sanguinem testamenti aeterni, per quem ius in vitam redeundi acquisuerat, ex mortuis educentem.

§. IX. Formae resurrectionis delineatio existit ex coniunctione verborum, καὶ ὅτι ἀπέθανεν καὶ ὅτι ἐγένεται. Nempe verbum ἐγένεσθαι, fuscitari, motum quendam significat, cuius terminus a quo, ut in scholis loquimur, mors est atque sepulcrum, terminus vero ad quem, vita est. Ipse vero ille motus hic consistit in restitutione partium corporis violenta morte ita affectarum, ut hospitium animae corpus amplius præbere non posset. Corruptionem enim quidem, ἄγιος κυρίς non vidit, ut partium corporis corrupti & putrefacti dissipatarum collectio & restitutio nulla hic quidem spectanda veniat. Tum porro coniunctio animae facta cum corpore eodem hanc resurrectionem absoluuit, ita, ut quod ceciderit, iam rurus erigatur, restituaturque. Hinc αὐάσασις alias dicitur, quae est δεύτερα τῆς πεπτωκότος γάστρος. Ut erigatur vero validusque consistat homo, qui morte cecidit, animae est cum corpore restituto coniunctae, ut suscitatio eius cum corpore coniunctione sit absoluenda.

§. X. Rem demonstrandam tantum quoad causam effectricem, quam quoad formam spectauimus: circumstantia temporis in ea adhuc spectanda venit. Id itaque agit Apostolus, ut Christum resuscitatum esse demonstret τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ. Vbi obseruandum est ἀκριβῶς loqui Apostolum, non triduum completum nominantem, sed ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ tertia die Christum resuscitatum dicere. Eademque ἀκριβείᾳ ipse usus fuit Sal-

Matth. XVI, 21.
 XX, 19. XXVII, vator identidem, dum imminentes sibi passiones &
 64. Marc. IX, gloriosam resurrectionem describit, quam semper fe-
 31. X, 34. Luc. *τε τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ* ait euenire debere. Imo & post re-
 32. XIII, 33. surrectionem eiusdem obseruans ex scripturis demon-
 XXIV, 7.
 Luc. XXIV, *λέγει τοῖς ὄχλοις ἵδες οὕτως οὐδεὶς οἷς οὐδεὶς* ita oportuerit Christum resurgere *τῇ*
 46. *τρίτῃ ἡμέρᾳ τρίτη die.* Sed & ipsi discipuli ob sponsi
 ablationem moesti, ea, qua resurexerat die, id quidem
 Luc. XXIV, 21. factum esse adhuc ignari, *τρίτην tertiam eam diem a-*
 Act. X, 40. *γνοσκούσιν*, ex quo mortuus sit. Et Cornelio Iesum *τρίτην*
ἡμέραν resurgentem Petrus sistit. Quam formam etiam lo-
quendi antiqua Symbola istis autoritatibus nixa secuta
fuere. Ita enim Symbolum Apostolicum: tertia die
resurrexit a mortuis. Et Symbolum Nicenum & re-
surrexit tertia die; geminaque in eo quoque, quod A-
thanasio vulgo attribuitur, legimus, & tertio Augusta-
nae Confessionis nostrae articulo. Haec vero certissi-
mum fundamentum nobis praebere putem interpretationis locorum, si qua apud eosdem Scriptores occur-
rant, quae plus temporis inter mortem Christi & resur-
rectionem eiusdem effluxisse, primum intuentibus sua-
dere videatur. Inuenio autem generatim in eo nego-
tio adhibitum loquendi genus triplici fere phrasidiuer-
 Matth. XII,
 40. sum. Primo enim Saluator ipse apud Mattheum dicit:
ώσπερ ἦν Ιωνᾶς ἐν τῇ κοιλίᾳ τῶν κήτων τρεῖς ΗΜΕΡΑΣ καὶ
ΤΡΕΙΣ ΝΤΚΤΑΣ, ὅτως ἔσαι ὁ υἱὸς τῶν αἰνθρώπων ἐν τῇ καρδίᾳ
τῆς γῆς τρεῖς ΗΜΕΡΑΣ καὶ τρεῖς ΝΤΚΤΑΣ. Sicuti
Ionas in ventre ceti TRES DIES FVIT NOCTES-
QVE TRES, ita & filius hominis TRES DIES TRES-
QVE NOCTES erit in ventre terrae. Alterum genus
locorum, quae respicio, est, in quibus META TΡΕΙΣ ἡμέρας,
 Matth. xxvii,
 63. *quod post tres dies vertunt, Christus resurrexisse dici-*
tur.

tur. Phrasis apud eundem est Matthaeum, vbi Pharisaei me minuisse se dicunt, Christum iactauisse, META TPEIS ήμέρας resurrecturus quod sit. Et apud Marcum ipse Christus docet, oportere filium hominis META TPEIS ήμέρας αναστηνα. Denique iidem Euangelistae, Mattb. XXVI, 61.
ΔΙΑ ΤΡΙΩΝ ήμερῶν & EN TPIΣIN ήμέραις Christum restituere voluisse corporis sui templum, testantur. Marc, XIV, 38.

§. XL. De vario illo loquendi genere iudicium laturis ἀνθρώπεων, id primò censeo esse obseruandum, eorundem Scriptorum phrases esse, quae *tertia die* resurrexisse Christum arguunt, & quae *triduo impleto* factum id esse indicare videntur. Certe enim omnia ista loquendi genera apud Matthaeum & Marcum occurunt. Obseruandum & illud, tam notum istis Scriptoribus fuisse tempus resurrectionis, tam luculenter ab ipsis circumstantiis suis circumscriptum, ut nulla hic labendi ipsis potuerit obiici occasio, neque vel suspicio esse queat, ignorantia vel errore hic ab ipsis pecari potuisse. Vnde iure merito colligitur, aequipollentes prorsus phrases istas esse omnes. Sique vel mores vel idiotismi gentium, quibus scripsere, & quarum pars ipsi fuere, viam ostendant explicandi phrasin *vnam*, ut alteri aequipolleat, tum non artis id esse commentum, & ingenii humani, sed solidam explicationem, constabit. Quibus obseruatis, certo charactere tantum designanda erit phrasis clarius, remque ut gesta fuit luculenter exprimens, *ad quam ceterae bona interpretatione sint rounocandae*; quod vbi factum fuerit, tuto ad reliquarum examen illa praelucente cynosura progredi valeamus.

§. XII. Clarissima igitur ex istis phrasibus est ea

ea, qua Apostolus vtitur, Christum *tertia die*, τρίτην ήμέραν, resurrexisse dicens. *Character claritatis* est ipsa historia eodem modo luculentissime ab omnibus Euangelistis proposita, quae die ante sabbatum mortuum, die post sabbatum, adeoque *tertia manesummo*, resurrexisse Saluatorem maximo consensu tradit. *Character item eius claritatis* est, quod receptissima omnibus linguis consuetudine *tertia dies* numeratur ea, inter quam & primam vnica dies interiacet, ita, vt numero illo dies, a qua numerandi initium fit, & ea, in qua desinimus, numerando computentur. Sic Romani dies ante Kalendas computantes se gerunt, estq; *tertia ante Kalendas ea*, inter quam & Kalendas vnicā interposita dies est, ipsis Kalendis & die, qua *tertia* dicitur, in illo triduo computatis. Sic in phrasī *nudius tertius seres habet*, qua dies significatur hesternum praecedens, clara res ex Plauto: *Heri & nudius tertius &c.* alia taceo. Similiter apud Graecos in vsu id fuit, apud quos, vt alia innumera praeteream, τριταῖος πυρετός febris *tertiana*, quae vna intercedente die recurrit. τριταῖος vero, explicante Grammatico vetere, ad Euripidis Hecubam, est τρίτην ήμέραν τέχων, αὐτὸν πάρεστι. Nec aliter apud Hebraeos computare vsu receptum fuit. Sic in circumcisione enim *octaua dies erat obseruanda a nativitate*, ita quidem, vt prima eius octidui natalis infantis, ultima circumcisionis censeretur, licet sub exitum primae istius diei natus, sub initium octauae circumcisus ille esset, non nisi sex diebus integris spatium intermedium constitutibus. Sic Pentecostes festum in quinquagesimam a die oblati manipuli incidebat, computata ipsa obla-

Motell. Act.
IV. sc. II.

oblationis & festi pentecostalis die. Similiter in sacrificio Eucharistico, quod, vt suo loco audiemus, typum habebat Christi, tertia resurgentis die, numerari triduum obseruo. Nempe de eo ita Legislator diuinus: *Quo die sacrificabitis illud, comeditor, & postridie, quod autem remanserit usque ad diem tertiam, igne comburitor.* Sicque adeo phrasis: *Christus resurrexit τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ tertia die,* non patitur, vt inter diem mortis ac resurrectionis Christi intercurrisse statuimus vno die plures; discimusque inde ita numerare triduum mortis Christi. *Quo die* obtulit se in cruce, spiritumque emisit, ille *primus est morae ipsius in morte,* qua corpus eius mortuum in sepulcro quoque compositum fuit. Nec impedit, quod versus vesperam id factum fuerit, est enim emortualis dies cuiusuis, qua animam ille exhalauit, sepulcralis, qua compositi sunt cineres eius, tametsi minima pars diei superfuisset, illaque annuam memoriam seruat siue mortis, siue sepulturae. *Secunda die τῇ ἐπάυγειν in sepulcro moram traxit,* cui custodia tum, Iudeorum instinctu apposita fuit. Illa desinebat in noctem, quae iuxta Iudaicas rationes, de quibus mox plura, diem *tertiam* inchoabat, qua quidem ante solis exortum ex sepulcro sol iustitiae prorupit: *die tertia* proinde, quemadmodum *die tertia* cremabantur carnes ex sacrificio Eucharistico superstites, quas post noctem medium, eam diem antegressam, comburi solenne fuit.

§. XIII. Tenemus iam, quae, tanquam clatoria, cynosurae nobis loco inseruant, ad quae reliqua sint reuocanda, atque exigenda. Quantum igitur ad phrasin Christi attinet, qua, prout a Mattheo refer-

C tur

Levit. XIX.
6. seq.

tur τρεις ἡμέρας καὶ τρεις νύκτας sese futurum ait εὐχολία τῆς γῆς, in ventre terrae, vt in ceti ventre fuerat Ionas; ea imprimis exercuit haut paucos, ita vt mortem Christi, scrupuli huius soluendi causa, ad feriam quintam referendam esse putarent nonnulli, quod

Baron. ad A.C. Alcuino & Paulo Foro-Sempronensi Baronium tribue-

34. n. 177. re atque Cornelium a Lapide, Ioanni item Langio
Corn. a Lap. placuisse notum, refragante Euangeliorum historia.
ad Matth. XII.

49. Nolim prolixa variarum sententiarum enarratione &
c. IV. I. II. taedium mouere lectoribus, & istud schediasma plus,
quam par erat, excrescere. Neque, quae Langio op-
posuit Ioannes Wandalinus noster, in Diatriba Histo-
rico-Theologica de triduo mortis Christi & feria pas-
sionis, sigillatim hic repetere velim: cum tamen ex
nostra sententia rem illam explicatam viros amicissi-
mos cupere intelligamus, cupere item, quae ad rem
maxime pertinere existimemus, uno conspectu reprae-
sentari; paucis age iis satisfaciemus. Simplicissimum
igitur omnino est ista ex moribus & stylo explicare
Iudeorum, in quibus scriptores nostri fuere, ex quo-
rum vsu, iuxta obseruata §. X. necesse est, phrasin *tres*
dies & tres noctes id significare, quod resurrectioni
Christi εν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ nihil obfit. Ex Archaeologiis
autem Mosaicis obtinuit, vt Hebraei, noctem atque
diem naturalem coniungentes, ita absoluenter diem
ciuilem, quod & Atheniensibus vsu venisse ex Gellio
viri docti obseruant. Initium igitur diei nox eis
erat, quam insequeretur lux diurna, cum illa nocte
diem absoluens, diemque adeo appellabant, quae ex
nocte dieque coniungeretur, quod νυχθήμερον Graeci
dicunt. Autor eius institutionis, vt dixi, Moses, qui
factam

Noct. Attic.
II. II.

factam ex *vespera* & *mane* dicit DIEM priuam. Qui Gen. 1.; diem itaque dicit apud Hebraeos, nihil aliud dicit, quam qui dicit noctem & diem. Quique ad TER-TIAM aliquid ait durasse *diem*, sensu ab eo non differt, qui tres noctes & tres dies illud durasse ait. Quemadmodum versa vice: qui tres dies & tres noctes dicit, dissentanea ab eo non loquitur, qui tres dies commemorat, quoniam *diem* intelligit ciuilem, qui ex nocte in diem producitur, vsque ad sequentis noctis initium; per huiusmodi enim *dies* tempora sua Iudei computabant. Et certe quemadmodum י- complectens *vesperam* & *diem* in tempore notando adhibetur, ita diserte hac ratione explicatur a Daniele Dan. ix. 14. 36.
 Propheta, ubi ימים ערב בקר *vesperae* & lucis coniunctione existentes. Sic igitur י- Hebraeis, & ἡμέρα Hebraizantibus Judaeis νυχθύμερον est, quod עונת magistris Judaeorum recentioribus in vid. Lightfoe. Thalmude vocatur: & τρεῖς νύκτες καὶ τρεῖς ἡμέραι, itidem nihil aliud sunt, quam tria νυχθύμερα, siue dies Hor. Thalm. ad Matth. XII. 40. Hebraeorum ciuiles. Sic expeditum iam erit soluere nodum: nempe tria νυχθύμερα dicitur in sepulcro fuisse Christus. Neque adeo τρεῖς ἡμέραι, καὶ τρεῖς νύκτες in sensu diuisio sunt accipiendae, quasi tres dies distincte, totidemque noctes in sepulcro exegerit, sed in sensu composito; ut scilicet id, quod ex die nocte que coniungitur, tempus, quodque *dies* uno nomine alias appellatur, hic intelligatur. Iam porro tria νυχθύμερα inventre terrae siue sepulcro fuisse dici potest, qui partem νυχθύμερον primi & vltimi in eo fuit, eodem modo, quo tertia die dicitur resuscitatus, qui prima illarum dierum ad finem iam vergente mortem

C 2

obi-

obiuit. Habet igitur primum illorum *ωχθημέων*, quae Christus in sepulcro transegisse dicitur, initium noctem, quae feriam quintam, quam a Ioue denominarunt Gentiles, excipit: desinitque primum hoc *ωχθημέων* in noctem feriae sextae. Ea nox cum die sequente Sabbati *ωχθημέων* secundum absoluit: tertio inchoato ea nocte, in quam Sabbathum desinit, atque in vesperam diei solis desinente. Sic igitur Christus revera τρεῖς ἡμέρας καὶ νύκτας sive ωχθημέσα τρία fuit in κοιλίᾳ Ιησοῦ in ventre terrae, licet non per integrā ea. Nempe fuit prima die sive ωχθημέων in sepulcro spatio eius extremo, ei, antequam Sabbathum illuminiceret, (cuius initium a vespera feriae sextae duci-

Luc. XXIII:34 tur) illatus. Fuit in sepulcro secundo ωχθημέων integro: fuit tertii parte priore, nocte scilicet eius transacta summa luce resuscitatus. Quam omnino & computationem, & explicationem egregie firmat locus a viris doctis ex Thalmudis Hieros. tractatu Schabbas obseruatus. Vbi שנה explicatur per יומם זלילה diem & noctem, porro vero regula statuitur מקצת partem νυκτὸς καὶ ἡμέρας diei ו noctis, coniunctim sumtae, sive ωχθημέρα, esse sicut totum, h. e. si quid partem ωχθημέρα occupauerit, ei totum ωχθημέων imputari. Imo ne longius hic argumenta peti videantur, obseruandus locus illustris in libro priore Samuelis Cap. XXX. vbi Aegyptius, Amalecita seruus, diserte dicit היום השלישי tertia abhinc die in morbum se incidisse, quae causa erat, cur ab hero in via destitutus esset. Phrasis ista היום השלישי consentientibus interpretibus nihil aliud est, quam *hodie tercia est dies*, optimeque LXX. interpretes hic vertentur

runt ἡνοχληθῆντες ἐγώ στήμερον τριταιος; est vero, vt supra ex Graecis Grammaticis obseruatum, τριταιον, quod nudius tertius factum est; vt *tertia* ab eo tempore numeretur *dies*, quam numerari ex usu linguarum non posse contendimus aliter, quam computata *die*. qua res facta est, & *die*, qua calculus initur, una tota in medio interiacente. Is ipse vero qui ita *tertiam* diem iam morbo se detineri ait, paulo ante, ob morbum istum a domino projectus non comedisse dicitur, neque bibisse τρεῖς ἡμέρας ή τρεῖς νύκτας *tres dies* & *tres noctes*, quod aliter, quam de tribus ωχθήμεροis morbi explicari nequit; quorum *primi* & *ulti-
mi* pars, *medium* vero totum ad istud iejunium perti-
neret. Nam si tota ωχθήμερα tria morbo isto ieju-
nioque emaciatus vir ille fuisset, tum non τριταιον, sed τετραταιον se ἐνοχληθῆναι dicendum erat, ex usu linguae
a nobis demonstrato. Ut optimo iure ex loco illo
lucem triduanae Christi in sepulcro morae, per τρεῖς
ἡμέρας ή τρεῖς νύκτας definitae, accedere innuat, ex
Reformatis Gul. Momma & B. Seb. Schmidius atque Oecon. Temp.
Ioannes Wandalinus noster. Similiter rem egregie L.III.c.7.s.18.
illustrant, quae de ieunio ab Esthere & Iudeis ser-
vato, imminente toti genti excidio legimus. Ei תשלש
יְמִינֵי *tres dies* destinantur: *dies* inquam *civiles*, mo-
re Iudaico censendi, id est ωχθήμερα tria, hoc enim
sibi vult addita explicatio לילת ויום, id enim est perin-
de, ac si dixisses *tres dies civiles Iudeorum, nocte die-
que constantes*, h. e. tria ωχθήμερα iejunium durare
debere. Iejunium illud omnem cibi usum exclude-
bat, excludebat & potus ראל תأكلך ולא תשתו Tanto
vero temore abstinentia ab omni cibo sine summo vi-

tae

C 3

ad I. Sam.
XXX. 13.

tae & sanitatis periculo continuari qui potuisset? Praeterea quomodo Esther nondum soluto iejunio in mulierebri mundo coram Rege potuisset comparere? Res ipsa igitur loquitur *totis noctibus tribus*, totidemque *diebus* minime fuisse iejunatum. Sed parte postrema diei primae, nocte sequente dieque tota, & tertiae diei initio, quae Oliu. Bonartii & Ioannis Drusii est ad eum locum sententia, quam etiam sequitur Wandalinus noster, nec improbat eam Gul. Momma, & Reverendiss. Eliensis Episcopus, Simon Patricius. Idque plane evidenter euincit, quod Esther, quae tamen perinde cum suis illud iejunium ac reliqui Iudei obibat, *tertia die* prandio Regem exceperit. Trium itaque dierum triumque noctium iejunium ecce, quod tamen *tertia die* solutum esse intelligi debat. Sic Christum igitur simili ratione τρεῖς ημέρας καὶ τρεῖς νύκτας ἐν νοιλίᾳ τῆς γῆς fuisse dicimus, ut *tertia* tamen *die* ex eo prodierit, quemadmodum *triūm dierum noctiumque* iejunio soluto in aulam prodiit Esther *die tertia*. Nempe parte νυχθημέρως primi postrema in sepulcro fuit, ei enim tum fuit illatus: fuit in eo parte postremi νυχθημέρως priore per noctem scilicet illud inchoantem integrum, denique fuit in eo toto νυχθημέρω medio, atque ita tria νυχθημέρα. h. e. tres dies & tres noctes in eo peregit ita, ut *tertia* tamen *die* resurrexisse intelligi queat.

S. XIV. Iam quod ad phrasin attinet, quam
μετὰ τρεῖς ημέρας post tres dies, ut vulgo vertunt, Christus se dixit resurrectum, optimi eius ipsi Pharisei, qui ea vtuntur, nobis interpretes sunt. Illi enim, postquam

quam apud Pilatum praedictionem Christi vrsissent, qua dixisse aiunt μετὰ τρεῖς ἡμέρας resurrecturum se esse, addunt preces κέλευσον ὃν αὐτὸν Φαλιθῆνας τὸν τάφον ἔως τῆς τρίτης ἡμέρας. Quod si phrasis enim μετὰ τῆς τρίτης ἡμέρας non nisi penitus elapso triduo, dieque adeo quarta, resurrecturum Salvatorem significaret, orandum ut ἔως τῆς τετάρτης ἡμέρας ad quartam usque diem ad minimum sepulcrum custodiretur. Deinde vero eam propositionem cum nominibus temporis coniunctam, non tempus elapsum, sed adhuc fluens significare manifestum est. Missis enim Fabri Stapulensis male huc quadrantibus obseruationibus, quibus praepositionem μετὰ in notare ex Apollonio Grammatico probare voluit, obferuo, μεθ' ἡμέρας optimis Scriptoribus Graecis non tempus diei elapsum significare, noctemque adeo diei succendentem, sed ipsam diem adhuc decurrentem, soletque interdū vulgo phrasis ista verti, unde & diurnum quod dicunt Latini μεταμεριὸν Graeci appellari solent. Sic igitur μετὰ τρεῖς ἡμέρας nihil aliud erit ex linguae analogia, quam quod triduo dices latine. Neque apud LXX. Interpretes infrequens est μετὰ cum nominibus temporis significare tempus labens, non lapsum, estque manifestum, quod Deut. XIV, 28. dicitur μετὰ τρια ἑτη id Deuteronom. XXVI, 12. exponi εν τῷ ἑτει τῷ τρίτῳ. Quae forte, obseruatis huc usque dictis, nihil necesse sit ex Hebraismo operosius, neque sine difficultate, cum Theodoro Beza & Hugone Grotio aliisque ista explicare: multo minus opus est cum Erasmo & Gul. Momma a die captiuitatis initium calculi ducere. Iam porro nihil difficultatis existimem esse, in phrasibus

ἐν τρισὶν ἡμέραις & διὰ τριῶν ἡμερῶν. Priorem enim triduum non plane elapsum, sed adhuc labens significare in confessio est apud omnes, neque aptius, quam latina voce *triduo* illam exprimas. Posterioris vero magis etiam luculenta est vis ad rem, de qua hic agitur, significandam, quod multis veterum locis probari posset. In oculos in primis incurrit ille Xiphilini, ubi de Calendario Juliano, eiusque intercalationibus locutus, unum diem διὰ πέντε ἑτῶν dicit intercalari, quod profecto non quinquennium elapsum notat, sed annum *quintum*, quo intercalationem fieri norunt pulsiones. Sic hoc igitur etiam in negotio διὰ Ἰεἱῶν ἡμερῶν tertiam praecise notat diem, qua Christum ex mortuis suscitatum, prodiisse ex sepulcro suo, Paulus quoque in eo loco, quem prae manibus habemus, testatur.

§. XV. Ita tenemus explicationem rei demonstrandae, quae scilicet est Christi vere mortui ad vitam per animae corporisque coniunctionem redditus, tertia die mortem τὸ σεπούλον ipsius subsecutus. Eius rei iam proximo loco maximum momentum esse Apostolus innuit, eam enim se illis inter primas atque principias tradidisse dicit: πάρεδωκα ἡμῖν ἐν πρώτοις. Equidem illa verba ad tempus referre malit Chrysostomus. τὰυτα, inquit, λέγει τὸν χρόνον παράγων μαζῆνα, οὐδὲ, ἐξάρτη της ἦν αἰχνύντος τοσύτον χρόνον πειθέντας νῦν μετατίθεσθ. Haec dicit ipsum tempus in testimonium advocans, quodque turpissimum esset, tanto iam tempore de illa re persuasos animum nunc demum mutare. Sed ipse tamen quoque agnoscit Chrysostomus, vel eo sensu spectata verba ad τὸ ἀναγνῶν ad summam necessitatem τῆς δογματος eiusque adeo momentum pertinere,

re, eam causam enim esse cur primo statim tempore haec doctrina exposita fuerit. At nihil impedit, imo potius omnia suadent, verba *ἐν περιστοῖς* proxime atque immediate referre ad doctrinae momentum, quae *in primis & praecipuis* proposita fuerit. Quem sensum verborum iuxta cum ipso *momento doctrinae* magis illustrat, quod ipsam doctrinam de Christo ex mortuis resuscitato in proxime praecedentibus verbis vocet *τὸ ἐυαγγέλιον*, a se *annunciatum*, a Corinthiis *acceptum*, ab illis hactenus *constantiter agnatum*, eosque demum *saluaturum*. Certe enim per *Euangelium* illud hanc ipsam doctrinam de IESV ex mortuis suscitato isthac intelligi, totius orationis *series* suadet. Suadet ipsa doctrinae eius *natura*, cum centrum quasi totius doctrinae Christianae sit Christus resuscitatus. Vnde, ut supra iam obseruatum, alibi quoque Paulus summam *Euangelii* sui ad istum articulum reuocat, *Timotheum* hortatus, *ut recordetur IESV Christi ex^{2.} Tim. II, 13.* *mortuis excitati, Davidis semine prognati, ut ferat Euangelium suum.* Quemadmodum & alibi orationis, quam publice de fide habebat, illud argumentum summatim definit: *Quod si ergo ore Dominum IE-* Rom. X, 6.-9, *SVM confessus fueris, ergo a DEO ex mortuis excitatum animo credideris, seruabere.* Quemadmodum & Aet. I, 22, *μαρτυρίᾳ Ἰησοῦ αὐτοσως χριστού testimonio de resurrectione XIII, 31.* *Christi* Apostolici munera ambitum circumscriptum alibi habemus.

§. XVI. Ut vero ratio *momenti* in ea doctrina positi pateat ad oculum, considerandum est *primo*, tanquam SIGNVM resurrectionem Christi nobis esse spectandam, qua suae doctrinae pariter veritatem, ac

D

missio-

missionis propheticæ autoritatem confirmauit, ita, vt supra omnes inuidorum & hostium suorum exceptio-nes eandem collocaret. Certe SIGNVM huiuscemo-di ipse eam esse voluit: Pharisæis enim, tale quid ex-potentibus, quo de Christi doctrina officioque con-vincerentur, e coelo deducendum, respondit, aliud

Matth. XII. 39. SIGNVM ipsis non esse expectandum, quam signum ei, quod fidem Ionae Prophetæ fecisset, simile, cuius, in ventre ceti triduo delitescentis, exemplo, ipse

Jo. IV. 16. quoque triduano tempore in ventre terræ sit commo-raturus. Idemque, alia quoque occasione, argumentum fidei sibi debitæ ostendit SIGNVM fore, autoritatem suam confirmaturum, aiens, quod corporis sui tem-plum a Iudeis destruendum triduo sit restituturus. Sic ergo momentum articuli de resurrectione Christi ma-ximum ex eo elucefecit, quod tota doctrinae eius & prophetici officii veritas SIGNO illo propheticō nita-tur, quo non veniente ipsa quoque necessario vacil-lare debeat.

§. XVII. Quemadmodum vero eius doctrinæ primum quasi cognitum est, quod *verus Deus* sit Christus, ita tum *generali ratione* resurrectio eius, ex vi sci-lacet *signi*, quam habet, diuinitatem Christi tanquam partem doctrinæ eius confirmat, tum *ratione speciali*, quoniam ipsam diuinam eius δύναμιν singulari desuper modo declarat. Nempe, docente Apostolo Paulo, ἐξ αὐτοῦ στεως, per resurrectionem, Christum agnoscimus ὅριστα υὸν Θεὸν ἐν δυνάμει κατὰ πνεῦμα ἀγιωσύνης, DECLARATVM FILIVM DEI per summam potentiam, & quae cadere in solum eum posset, natura qui Deus esset, quippe quae ipsi competeteret secundum spiritum sancti-

Rom. I. 3.4.

sanctitatis. Quae ut paucis illustremus, εξ ἀναστάσεως, per resurrectionem Christum filium esse Dei & Deum patuisse, docentem Apostolum intelligimus, εν δυνάμει, prudente id insigni ista virtute, quam αὐτοῖς ποιήσει, h.e. seipsum ex mortuis suscitando exseruit. Resurrexerint enim ex mortuis alii quoque, iis tamen ex ipsorum resurrectione diuinum vindicare ἀξίωμα nequit, non propria enim ipsorum id effectum virtute est, neque sua potentia vitae isti sese restituere valuerunt. Id vero sua virtute Christus, claves habens inferorum & mortis, ut fuis supra ostensum, perfecit. Atqui nemmo id poterat perfecisse, homo qui esset, quique Deus non existeret. Si enim non est homo potestatem habens Eccl. VIII. 8. in Spiritum, ut contineat Spiritum, neque potestas ei in diem mortis est; quanto minus reuocandi Spiritus ei competit potestas, quem ne retinere quidem valeat. Sicque adeo resurrectio Christi filium Dei cum declarat εν δυνάμει per singularem illam potentiam, quae eius quidem esse posset, qui vitam habeat in seipso, non eorum vero, qui puluis existant atque terra. Hincque adeo iam facta illa manifesta Dei declaratio dicitur κατὰ τὸ πνεῦμα ἀγιωσυνῆς, quod solenni scriptoribus nostris stylo hic idem est ac κατὰ τὸ πνεῦμα ἄγιον. Sensu quidem isto, quod humanae virtutis ea non fuerit resurrectio, non carnis & sanguinis, non pulueris & terrae opus: verum Spiritus Christi, hoc est inhabitantis in eo θεότητος, quam πνεῦμα αὐτῷ alibi quoque appellari solenne est. Ut scilicet hac ratione, quemadmodum πνεύμati diuina illa sua natura actus, temptationibus se Matth. IV. 1. se obiecit, imo postremo per hoc ipsum πνεῦμα αἰώνιον per Spiritum aeternum, h.e. aeternam suam Deitatem Hebr. IX. 14.

D 2

Patri

Patri se obtulit, animam ponens ipse; ita per eundem Spiritum, per quem scilicet potestatem, uti ponendi, ita & reciperandi animam haberet, eandem colligere iterum intelligatur. Quod πνεῦμα ἀγιωσύνης hic, vel ἄγιον, appellatur, quia ab eo sensu nobilissimo & κατ' ἐξοχὴν ipse ἄγιος Christus denominatur. Quemadmodum τὸ ἄγιον a Luca vocatur, & in illo Cherubinorum Hymno apud Iesaiam SANCTVS, SANCTVS, SANCTVS &c. eodem titulo honoratur.

§. XIX. Dum vero *Deum* ita & *Dei filium* Christum resurrectio eius declarat, opus quippe diuinae omnipotentiae eius, noua ratione patescit, quomodo Resurrectionis Articulus εὐ πρώτοις sit, hoc est in principiis fidei Christianae capitibus. Sic enim tum *reale fidei fundamentum*, quod appellamus in Scholis Theologorum, nobis demonstrat, Christum *hominem verum* *verumque Deum*, quippe qui mori absque illo, quod *homo* esset, adeoque resuscitationi locum facere, resuscitare seipsum, nisi *Deus*, non potuisset: tum quoque denuo summam doctrinæ a Christo reuelatae fidem conciliat. Quae enim a filio, qui est εὐ κόλπῳ τῆς πατρὸς in sinu patris, hoc est proximus ei, omnium consiliorum eius particeps, promulgata doctrina est, quam quæsto autoritatem non obtineat? Quod porro hic deducere argumentum non est animus, cum tantum validissimum illud in Epistola ad Hebraeos Apostolus strinxerit.

Hebr. I, 1. seq. §. XIX. Sed proprius adhuc totius fidei nostræ ac spei fundamentum in resurrectione Christi nobis ipsi. Cor. XV. 17. se monstrat Apostolus Paulus, eoque momentum eius 19. doctrinæ euidentissime confirmat. Si Christus non resur-

resurrexit, ait, ματαιά VANA & stolida est FIDES vana, ADHVC estis in PECCATIS vestris. Ergo qui in Christo obdormiuerunt, perierunt.

§. XX. Nempe minime obscurus est istius fundamenti, quem ipsi scilicet Apostolus prodat affatim luculenter, cum omnibus fidei speique nostrae partibus nexus. Ait enim, absque resurrectione Christi si esset, nos in peccatis nostris adhuc relinqui. Quam explicationem, atque rei, cui subseruire debet, pressius applicare verbis Chrysostomi liceat : Ει γαρ, inquit, οὐδὲν αὐτὸς κατεχέθη ὑπὸ τῆς θανάτου, οὐκ ἔλυσεν αὐτὸς τὰς ὁδίνας, πῶς πάντας τὰς ἄλλας απήλλαξεν, ἔτι αὐτὸς κατεχόμενος ; si mortis enim vi detentus ipse fuisset, eiusque non soluisset siue vincula, siue dolores, quomodo alios omnes potuisset liberare, ipse captiuus ? Nempe Christus pro nobis in aeterno illo pacis concilio, quod inter Deum, & virum cuius nomen est Ιησοῦς intercessit, sponsor factus est pro nobis, susceptoque nostro reatu, solutionem satisfactionemque pollicitus est. In carnem igitur veniens, ut sponsoris partes soluendo impletret, ipse sanctus licet esset, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, nostra tamen vice tanquam sponsor, cum transgressoribus est numeratus, nostra vice habitus est μετὰ ἀνόμων, inter sceleratos. Sicut vero ipse Marc. XV, 28, libera voluntate tanquam proprium sibi imputari voluit aliorum reatum, quippe qui poneret animam suam ων reatum, siue sacrificium pro reatu, adeoque fieret agnus ferens peccata mundi ; ita Pater sponzione accepta consensit, eique, quod imputari sibi vellet, imputauit : nempe עין כלנו הפגיע בך את omnium nostrorum culpam in eum incurrere sinit. העריך nostra in

Zach. VII, 13.

Hebr. VII, 26.
Esa. LIII, 17.

Ez. LIII, 10.

Ioh. I, 9.

Ez. LIII, 6.

2. Sam. XII. 13. *eum transire sinit peccata.* Mundum sibi in Christore-
 concilians non imputando ipsis offensas eorum , fecit
 eum , qui non nouerat peccatum, pro nobis δύν reatum
 vel peccatum , ἀμαρτίαν , vt vir diuinus ἐλληνίζων expri-
 mebat , h. e. sacrificium cui peccatum impositum esset.
 Sic igitur sponsor iam reus , nostrum scilicet qui susce-
 pisset reatum , iudicium iure subit , quo ab eo , tempore
 solutionis aduentante , iure exposcitur solutio , reusque
 adeo , donec persoluerit , manet . Hinc in iudicio Chri-
 stus fuisse dicitur , & ita quidem , vt illi eo vrgeretur ad
 soluendum , ab Esaia Propheta , qui iudicium , & instan-
 tiā illam vrgentem מִשְׁפָּט & עֹצֶר plane eleganter
 coniunxit . Absolui vero in illo iudicio sponsor non
 potuit , nisi plene facta solutione , quae per mortem qui-
 dem erat praestanda , vbi praestita autem fuit , in mor-
 te eum , qui plene satisfecisset , & quod ex sponsione de-
 bebat , exsoluisset , relinquere non poterat . Nempe fa-
 cta solutione , & per eam peccato abolito , mors am-
 plius dominari non poterat , quae esset stipendium pec-
 cati . Sicque fieri non poterat , vt Christus ab ea reti-
 neretur , per ipsam rerum indolem mutuasque relatio-
 nes . Facta solutione , sponsorem non absoluere non
 poterat Deus , ipsumque quod praestaret , praestitisse
 declarare , atque adeo ex iudicio suo δικαιοῦται iusti-
 ficatum , absolutum dimittere , mortisque vinculis ex-
 soluere : sicque adeo per iustitiam DEI fieri non pote-
 rat , vt Christus a morte detincretur . Iam igitur si-
 cuti Sponsoris solutio mortis certissimo nexu trahit de-
 structionem ; ita mors victa , defluentiaque vincula eius ,
 indubitatum sunt sponsionis penitus consummatae , ab-
 solutique in iudicio diuino sponsoris , argumentum .

Hinc

Hinc Θεὸς λόγος δικαιωθῆναι ἐν πνεύματι iustificari spiritus. 1. Tim. III. 16.
 tu ab Apostolo Paulo, postquam esset φανερῷ θεῖς ἐν σαρκὶ manifestatus in carne, dicitur. Nempe postquam se in carne tanquam sponsorem ad soluendum iudicio divino stitisset, absolvitur, absolutioque eius declaratur, ἐν πνεύματi per Spiritum h. e. per πνεῦμα illud Θεὸς χωρῶ Rom. VIII. 11. ποιῶν, Spiritum Dei vivificum, per quem Deus Christum e mortuis resuscitauit. Firmatque illum Pauli 1. Petr. III. 18. sensum plane geminus locus Petri, qui, ut Paulus Christum φανερῷ θέντα ἐν σαρκὶ ΔΙΚΑΙΩΘΕΝΤΑ EN ΠΝΕΥΜΑΤI, ita ipse θανατῷ θέντα σαρκὶ ζωοποιηθέντα πνεύμαti sistit. Et Ioannes simili sensu, Iesum Christum sponsione iam obita, post resurrectionem δικαιον IVSTVM, & ex ea declaratione δικαιοσύνης αὐτῷ, iustificationis, vel absolutionis suae, autoritate παρακλήτου vtentem nobis sistit, h. e. mortuum & resuscitatum, atque sic in iudicio Dei consummata satisfactione absolutum, sicque aduocatum nostrum agentem & intercessorem ex virtute meriti sui, quo ut sponsor reapse soluisset. Si quis peccet, inquit, habemus intercessorem apud patrem Iesum Christum IVSTVM. Qui iustum? Scilicet, quia est, ut addit idem Apostolus, ἡλασμὸς pro peccatis, h. e. quia sponsoris officio plene defunctus est, atque ita absolutus δικαιωθεῖς ad vitam rediit, qua viveret semper intercederetque pro nobis.

§. XXI. Ut in summam itaque contraham dicta: mors Christi certos nos reddit sponsoris partibus cum successu eum defunctum esse, ita ut iustificatus ipse, peccato extinto, morte & inferno victis, aditu ad Deum coelestemque haereditatem patefacto, nos quoque iustificet. Hinc dicitur traditus esse propter delit. Rom. IV. 15.

et cetera

Cetera nostra, & resurrexisse propter IVSTIFICATIONEM nostram: soluisse enim pro nobis, quod soluendum suscepit, eamque solutionem sufficientem fuisse, resurrectionis demonstrauit, quae absolutum esse sponsorem, obligatione, qua se obstrinxerat, per satisfactionem sublata, nosque adeo cum eo in iudicio diuino iustificatos ostendit.

Rom. VIII, 34. dit. Hinc iam fidei est vox: *Quis est, qui condemnnet? Christus Iesus mortuus est, imo & resurrexit.*

Rom. V, 2. Ut fidem vero, ita & SPEM nostram eo fundamento nitit, manifestum est. Reconciliationis enim cum Deo per resurrectionem Iesu Christi certi, pacem cum Deo

I. Pet. I, 3. habemus, adituque ad eum patefacto gloriatur est εἰλιδί τῆς δόξης. Spe illa gloriae, nobis iam expectandae. Et enim Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi secundum misericordiam magnum suam regeneravit nos in SPEM viuam, PER RESURRECTIONEM Iesu Christi ex mortuis, in HAEREDITATEM incorruptibilem & incontaminatam & immarcessibilem. Quid, quod, ut posuit vitam suam pro nobis, ita cum vita sua nostram

I. Cor. XV, 10. restituit? Quod ἀπαρχὴ factus τῶν κεκοψμένων totam messem ad eandem resurrectionis Gloriam sanctificauebit?

Col. I, 18. Quod caput corporis mystici, ipse ad vitam redeundo, omnia corporis sui mystici membra restituerit? Quod PRIMOGENITVS ex mortuis FRA TRES quoque suos filios resurrectionis esse ostendat? Quod

Luc. XX, 36. Spiritus eius, qui Iesum fuscitauit ex mortuis, habitet in nobis, ab eo capite in membra deriuatus? Vnde non consequi non potest, vt is, qui Christum ex mortuis resuscitauit, nostra quoque corpora mortua vitae restituat, per inhabitantem in nobis Spiritum suum. Nempe iam

I. Cor. XV, 12. in Christo, nouo Adamo, vivificamur omnes, mortui in

ia Adamo qui eramus omnes. Eoque ad hoc ipsum mortuo, ut vitam & αφεσιαν pararet nobis, idem iam potestatem exercet vivificandi quos vult. Vult autem Joh. V, 21, tem; ut, ubi ipse est, ibi & nos simus, sequaces eius atque discipuli: atque ita tanquam causa resurrectionis nostrae efficiens, ad exemplum restituti corporis sui, nos quoque ad beatam illam gloriam conformabit. Nempe corpus humilitatis nostrae reformabit, configuratum corpori claritatis suae; ut iam portemus imaginem coelestis, sicuti terreni imaginem portauimus.

§. XXII. Ut fidei vero & spei nostrae, ita SANCTIFICATIONIS quoque, resurrectio Christi est fundamentum, ut nouum inde quoque momenti huius doctrinae, quod urget Apostolus noster, argumentum existat. Audiamus ipsum Apostolum alibi, qui proposita quaestione: ἐπιμενεῖ μεν τῇ ἀμαρτίᾳ; an in peccatis Rom. VI, 1, manendum ergo? fortius argumentum, quo negando respondendum esse tueatur, allegare non potest, quam quod a Christi resurrectione dicitur. Ei nempe nos consepultos esse per baptismum in mortem, συνταφηνοι διὰ τῆς βαπτισμάτος εἰς τὸν θάνατον, ut, quemadmodum Christus ex mortuis per gloriosam Patris virtutem est suscitatus, ita & nos in noua vita ambulemus, εν καινότητι τῆς ζωῆς. Hoc sibi velle Apostolum est manifestum, applicationem solutionis sponsoriae, & iustificationis, quae parta per eam fuit, fieri illis, qui baptizantur. Nempe mors, Christo tanquam sponsori quae obeunda fuit, praecipitationi in abyssum aquarum in scripturis ad Ps. LXIX, 2, 3, 16. umbratur passim, ipseque eam baptismum vocat, Rom. X, 7. quo immergendus sit totus. Quotquot igitur in Matth. XX, 11, Luc. XIII, 50, Christi nomine baptizantur, ut subeunt aquas, sic applicatum accipiunt baptismum mortis, quo bapti-

E

zatus

zatus est Christus , ac si ipsimet eum subiissent,
 & luissent , quam *sponsor* pro ipsis luit , poenam.
 Sicque adeo qui baptizantur, *in mortem Christi baptizantur*, quae mors satisfacit pro peccatis, ita, vt Christus *moriatur peccato* , defunctus poena per mortem ; adeoque peccati reatui non amplius obnoxius. *Quod ipsum dum praestitit mors Christi, solutione sponsoria consummata, detineri a morte & ηδύνατο, non potuit* ; sed per GLORIAM Patris, hoc est, virtutem Patris viuificam , qua & *iustitiae eius, sponsorem praestitis praestandis dimittentis, & potentiae GLORIA manifestaretur, resuscitatus est.* *Quo suscitato & nos resurgimus, σύμφυτοι θαύταις, complantati, vel cum eo plantati similitudine mortis eius, adeoque morte illa sublata ad vitam restituti.* Nempe ita nos cum Christo *mortui* , morimur cum eo *τῇ αἰωνίᾳ* , vt paulo post ipse luculententer concludit Apostolus ; *mortui vero αἰωνίᾳ qui resurgimus* , peccato non possumus *vivere* , cui *mortui cum Christo sumus* ; id enim contradictionem implicaret manifestam. *Quemadmodum igitur Christus resuscitatus est τῷ Θεῷ, ita nos quoque cum eo restituti Deo & Christo iam vivamus oportet.*

§. XXIII. Verum satis de *momento doctrinae de resurrectione Christi* , quod ab Apostolo nostro indicatum , explicandum hucusque fuit. Ad ultimam iam partem progredimur disputationis eius , qua *demonstratio rei tam insignis, & argumenta eo spectantia, continentur.* Quatuor autem argumenta ab Apostolo virgeri animaduerto. *Primum desumitur ab instructione Spiritus Dei immediata* , qua ad Apostolatum ille instructus fuit. *Secundum ab institutione Spiritus Dei per Scripturas.* *Tertium a testimonio certo & omni exceptio-*

ceptione maiore. *Quartum ab experientia sensuum propriorum.*

§. XXIV. Primum argumentum dixi desumi *ab instructione Spiritus Dei immediata*, qua intus Apostolus de resurrectione Iesu Christi edocitus fuit & conuictus, vt hac ratione ad Apostolatum decenter instrueretur. Nempe de hac doctrina ait, *se tradidisse Corinthiis ὁ καὶ παρέλαβεν, quod οὐ acceperat.* Quae vero acceperat, *a Domino acceperat*, quemadmodum paulo ante id inculcauerat diserte: *ego enim accepi a Domino quod οὐ tradidi vobis.* Et quemadmodum Apostolus erat *καὶ ἀπὸ ἀρχώπων, καὶ διὰ αὐτοῦ πάπτυτος, non ab hominibus, neque per hominem;* ita neque instructionem atque doctrinam, quae ad Apostolatum eius pertineret, humanis subsidiis consecutus fuit, sed per Spiritum Sanctum, immediate eam docentem, vt fuis in epistola ad Galatas ipse ostendit. *Apostolatus autem praecipuae partes, vt supra ostensum, testimonio de resurrectione Christi absoluebantur, vt adeo, quod εἰν πρώτοις ab Apostolo aliis fuit tradendum, id εἰν πρώτοις etiam ex ea institutione, quae in Apostolatum competeret,* (Spiritus autem ea fuit,) ipsi fuerit accipiendum. Utque adeo Apostolus est *διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ πατέρος Gal. I, 18 τοῖς ἐγείραντος αὐτὸν εἰκανῶν per Iesum Christum οὐ Deum Patrem, eum qui ex mortuis suscitauit; ita per Spiritum quoque eius, qui suscicauit Iesum ex mortuis, de magno isto euentu, ad quem summa testimonii Apostolici redibat, instrui eum oportuit. Quod argumentum apud ipsum quidem Apostolum summam evidentiā non habere non potuit, cui scilicet ipse spiritus testaretur, per sensum internum & conuictionem diuinam, *quod Spiritus veritas sit.* At neque eadem apud*

E 2

illos,

illos, qui audirent Apostolum, destitui poterat, cuius scilicet Euangelium esset δύναμις Θεοῦ, characteresque divinae veritatis, ex insita virtute Spiritus traheret.

Rom. I, 16.

1. Cor. I, 18.

I. Cor. II, 4.

Marc. XVI, 20.

2. Cor. II, 5.

Vnde iam oratio eius ἐν ἀποδείξει πνεύματος καὶ δυνάμεως procedebat, hoc est vim habens illam demonstratiuam

Spiritus & virtutis, per quam diuinitus ipse esset instructus.

Imo & alias Dominus ille Spiritus erat, συνεργῶν, τὸν λόγον Βεβολῶν διὰ τῶν ἐπακολούθων σημείων h.e. cooperabatur, verbumque Apostoli hac maxime ex parte confirmabat, per comitantia illud signa. Ut inde iam fides certa plane & immota existere posset, quae non nitetur sapientia hominum, sed δυνάμει θεῷ ipsa Dei virtute.

§. XXIII. Sed alterum iam accedat argumentum, quod ex testimonio Spiritus S. per Scripturas deducitur, *Scripturas sc. Veteris Testamenti*. Tradidit enim suis Apostolus ὅτι ἡ γέρεθητείτη ἡμέρα κατὰ γερΦάς, *quod suscitatus fuerit Christus tertia die secundum Scripturas*. Atque hoc quidem ipse Christus quoque re-

Luc. XIII, 31. fert inter ea, quae γεγραμένα sint διὰ τῶν προφητῶν.

XXIII, 44. Vbi quidem obvia omnia valde sunt loca prophetica, ex quibus de resurrectione Christi colligas, quorum illustrissima sunt Genes. III, 15. Ps. XVI. Ps. LXIX. Esaiæ LV, 3. & LXIII. atque alia, quae quidem hoc loco discutere diligentius neque opus est, postquam ab eruditis Theologis factum id accurate, neque instituti nostri ratio limitesque pati videntur.

§. XXIV. In eo operae ponendum non nihil, ut pateat V. T. Scripturis proditum quoque esse, *tertia die* quod resurgendum Christo fuerit, huc enim differte non Apostoli tantum, sed & Christi demonstratio spectat. Inuestigauerunt eo spectantia nonnulla antiqui, quibus fateor non facile satisfiat image scrupu-

pulosis. Ex typico historiae Iosephi sensu triduum
istud deducere placuit Prospero: *Rost duos annos die-* De Promiss. &
rum, inquit, tertio incipiente, de carcere educitur Io- Prædic. P. L.
sep. Et noster Ioseph Christus Dominus die tertia a
mortuis resurrexit. Praesentatur Pharaoni, mundo
resurrectio declaratur. Data est Iosepho a Pharaone
in toto Aegypto potestas. Et noster Ioseph, Christus
Dominus, post resurrectionem dicit, data est mibi omnis
potestas in coelo & in terra. Haec fateor in concio-
ne non ineleganter dicuntur, neque ad accendendam
attentionem ac meditationem male adhibentur, ad
anōdeξιν vero triduanae resurrectionis ex scripturis per-
ficiendam non nisi languide faciunt. Placuit Isaaci
exemplum Theophylacto περὶ inquit αἰ γερφαί Φασιν,
ὅτι τῇ τετρῃ ἡμέρᾳ ἐγήγερται; διὰ τὸ κατὰ τὸν Ισαὰκ τύπον,
ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀποστείνται, καὶ ζῶντος τῇ μητρὶ. Vbi
Scriptura loquuntur, quod tertia die resurrexit? Per
Isaaci typum, qui tertia die viuus matri sit conseruatus.
Idem probatum & Prospero. Ideo Isaac immolatus
non est, quia resurrectio Filii DEI seruata est, typum-
que resurgentis Christi in Isaaco Gregorius Nyssenus in Or. I. in Ref.
quoque agnouit, licet triduanum tempus in eo typo
praecise ei non esset obseruatum. Neque contem-
nendum plane id esse existimem, Isaac enim, qui
μονογενὴς αὐτοπότος fuit, unigenitus dilectus, in quo
promissio facta Abrahamo, typum omnino manifeste
gesit τὸ μονογενὲς παῖα πατρὸς Unigeniti a Patre, h. e.
Christi, in quo benedicendum omnibus gentibus es-
set. Erat vero Isaac cogitatione Abrahams atque
intentione, inde a tempore accepti diuinitus mandati
de immolando eo, mortuus: λογισαμένος quippe ὅτι ήγε Hebr. XI, 19,
ἀκ υπερῶν ἐγένετο δυνάτος Θεός, reputante secum Abraba-

E 3

mo,

mo, quod & ex MORTVIS DEVIS suscitare possit. Sicque adeo in mortuis iam censet Isaacum, quem vel ex mortuis recipere, ut promissioni diuinae de benedictione in eo satis fieret, se posse sperabat. Sic mortuus igitur Isaacus in figura resurgit tertia die, Symbolum praebens seminis, in quo vera benedictio illa, triduanō tempore ex morte vera ad vitam veram atque divinam redituri.

§. XXVII. Maiore tamen certitudine nitimur typo triduanae illius in morte mōrae, gloria resurrectione finitae, quem ipse Christus indicauit. Iōnas ille est, qui tres dies & noctes in ventre ceti commoratus, tertia inde prodiit die, vt ex ventre terrae triduano tempore rediuit Christus. Nempe erat Iōnas ex χριστοῖς DEI, atque adeo officio illum ἥκει μέτερας χριστὸν referebat; poenitentiae perinde ac ille praeco, pro nautarum salute, vt pro totius generis humani Christus, in profundum maris praeceps datus, & in κοιλίᾳ κητῶς, vt in κοιλίᾳ terrae IESVS noster, conditus. Cui certe typo agnoscendo sola nobis sufficere autoritas Christi poterat. Neque est, vt curiosius inquiramus, an eam Veteris quoque testamenti fideles ante factum eius rei a Christo indicium agnouerint. Certe, vt erat Symbolica magnam partem Theologia eorum, ita agnouisse spiritualem hunc sensum τελειωτέρως non dubitem, accendentibus in primis explicacionibus Propheticis, quas literis mandatas omnes haut esse constat.

§. XXVIII. Sed & in cultu Leuitico, qui totus figuram rerum futurarum, eius rei vestigium, genio temporum satis accommodatum, reperimus. Notum nempe Saluatorem nostrum simul & Ιωσήαν esse

esse & προσφορὰν εἰς ὁσμὴν ἐυαδίας Patri coelesti oblatam. Θυσίαν quidem cui peccata nostra imposita expia- rentur: προσφορὰν siue שְׁלָמִים h. e. sacrificium pacifi- cum, quod expiatione iam facta DEO nunc conciliato suavi odori esset. Indice igitur ipso Apostolo solenne maxime sacrificium pacificum Christi habuit Symbolum, qui iam eo, quod vna oblatione omnia posset peragere, non θυσία ἀληθινή tantum est, siue sacrificium pro peccato, verum etiam simul ἀληθινή προσφορά sacrificium Patri in suauem odorem. Iam vero Lex שְׁלָמִים h. e. sacrificiorum pacificorum, quas προσφορὰς vocamus, ea in Leuitico scribitur: *Quum sacrificabitis sacrificium שְׁלָמִים, pro voluntate quidem sacrificabitis illud.* Sed *QVO DIE SANCTIFICABITIS, illud COMEDITOR, ET POSTRIDIE, quod autem remanserit usque ad diem TERTIUM, igne comburitor.* Quod si eius quiddam comeditur DIE TERTIO, res abominanda est, non erit acceptum. Haec, dicta de fruitione carnium istarum, perquam erudite Iac. Altingius, ad antitypum Christum referenda esse docuit, cuius vestigiis insistentes, ut scopulos tamen quosdam ipsius euitemus, rem ita explicamus. Messias IESVS Christus, ut hostia est expiatoria, ita etiam pacifica est, semel facta corporis oblatione & expians reatum nostrum, & pacem procuratam obsignans, praebita communione Sacrificii sui, Patri oblati, eodem modo, quo pacifici in V. T. portio assidentibus ad epulum laetum exhibebatur. Sacrificium vero Christus extitit, quamdiu mactatus in statu mortis perseverauit. Ideoque de *Sacrificio pacifico*, quod eius figuram habebat, prima tantum & secunda die licuit vesci, qua in sepulcro & vinculis mortis antitypus Christus detentus fuit, & sacri-

Eph. V. 2.
Confer. Diff.
Præsidis de
ador. Dei Patr.
per Jesum
Christ. §. XIV.

Leu. XIX. 5.-8.

Hept. IV.
Diff. V. §. 26.
& ad Leuit.

sacrificii adhuc obiit partes. *Tertia* vero die, illis partibus cum defunctus sit Christus, sacrificii indolem typicum quoque sacrificium שְׁלֵמִים non ultra id tempus obtinuit, quae scilicet ex ratione antitypi iam expirasset. Ideoque iam aestimanda erat illa caro, quae sacrificialis non esset amplius כָּנֹל i. e. tanquam κρέας βέβηλον, & μίασμα, ideo quod typi vices non amplius sustinere valens, tamen tanquam שְׁלֵמִים ultius asseruaretur; qua ratione fides in Christum, *tertia* die resurrectum, & consummatum ab eo sacrificium laedebatur, eoque abominabilis fiebat ista caro, ut qui posthac comedenter de ista carne, iis sua ferenda iniquitas esset, anima quoque esset exscindenda ex populis suis. Quae quidem excedentes videant Romanæ Ecclesiæ Doctores, quid faciant Misericordia suo sacrificio, quo carnem Christi denuo immolari existimant. Nempe non amplius iam post resurrectionem sacrificium offertur caro Christi, quod quemadmodum factum esse semel, Christo inde in Hebr. X, 12. carne εἰς τὸ διηνεκὲς ad dexteram Patris assidente, diserte ostendit Apostolus; ita in figura indicat Moses, βέβηλον & μίασμα tale sacrificium pronuncians. Adeo autem exacte typicum istud sacrificium τρίτη ημέρα comedendum referebat antitypum triduum carnis Christi, ut accuratius id fieri non possit. Ut Christus enim immolatus in cruce est, & mortuus ante solis occasum, qui primum diem finiebat; ita typicum quoque illud sacrificium שְׁלֵמִים post expiatoria offerebatur, ante iuge vespertino, paulo ante solis occasum: illaque prima fuit dies in triduo carnium illarum licite asseruandarum computata. Ut vero sequenti νυχθημέρᾳ adhuc Christus, tanquam sacrificium, corpus

pus vita cassum in sepulcro habuit; ita & pacifici sacrificii carnibus eo omni tempore ex iure Sacrorum frui adhuc licebat, ut quae rei sanctae adhuc rationem obtinerent. Imo eadem adhuc erat earundem carnium ratio vsque ad *medium noctem* insequentem, quae *tertiae diei* pars erat; post eam vero cremandae hae carnes erant, res sacra quae iam esse desinenter: quandoquidem post illud tempus summo mane caro Christi, illis carnibus repraesentata, θυσια & προσφορα esse desineret, post expiationem odoremque praebitum suauem, ad vitam diuinam iam restituta.

§. XXIX. Sed & alium typum Apostolus Paulus nobis indicat in *iure primitiarum*, non obscurum temporis indicium habentem. Nimirum *ἀπαρχὴν primitias* Christum appellat *τῶν κερομηνῶν*, eorum, qui ^{1.} Cor. XV. 20. *obdormierunt*. Quia phrasī minime obscurum est, respicere eum ad manipulum spicarum, primitias messis, eleuandum a Sacerdote atque sanctificandum, vt deinceps comedere de fructibus Canaanis liceret. Id nempe iūs pontificium Hebraeorum faciendum dictabat, altera die Sabbati post Pascha, hoc est ipsa ea die, qua ex mortuis resuscitatus est Christus. En ^{Levit. XXIII.} 10. verba legis: *Cum ingressi fueritis terram, quam ego da-bo vobis, & messueritis segetem, feretis manipulos spicarum, primitias messis vestrae ad Sacerdotem, qui cle-vabit fasciculum coram Domino, ut acceptabile sit pro vobis, altero die Sabbati, & sanctificabit illum.* Observari hic meretur, altero Sabbato post Pascha haec solennia obita fuisse. Pascha nempe Sacramentum fuit liberationis ex Aegypto & foederis tum firmati, cuius sanguis Israelitas ab *Angeli percussoris* ira immunes praestaret, quippe qui foederatos beneficiorumque diuinorum ex iure foederis participes sese esse san-

F

guine

guine eo probarent. Ei foederi igitur firmato, quod Paschalis agni mactatione & comedione factum fuit, ius statim successit *tertia* die in bona foederalia, terraeque Canaan eiusque frugum fruitionem, quarum primitiae iam oblatae, in plenam messem inde populum istum dimittebat. Ita Pascha vero nostrum est Christus: *ναὶ γὰρ τὸ πάσχα ὑπὲρ ἡμῶν ἐθύθη χριστὸς*: eiusque mactatione expiati & liberati, foedereque pacis inter nos & Deum consummato, ius iam acquirimus in coelestis Canaanis bona. Altero igitur post eum mactatum Sabbato, ecce, manipulus spicarum, primitiae messis nostrae, eleuantur coram Domino; Christus, inquam, Sacerdos noster seipsum gloriose resuscitatum eleuat, atque in plenam messem bonorum resurrectionis h. e. bonorum Spiritualis Canaanis, nos, filios resurrectionis, dimittit. Sicq; adeo primitiae ecce fit *τῶν κενούμηντων, eorum qui obdormiscunt*, quo eleuato & sanctificato per resurrectionem, plena fruitio messis coelestis patriae nostrae subsequatur.

Hof. VI. 1. 2.

§. XXX. Per umbras & figuram Vet. Testamenti triduum resurrectionis Christi hucusque inuestigauimus, clariore luce illud lumen propheticum irradiuit. Neque enim dubitem, factam triduo resurrectionem Christi respici omnino a Propheta Hosea, apud quem Israel nobis sistitur poenitens, fiduciamque suam in eo ponens, qui sibi in peccatis mortuo vitam restituere posset. Sic vero populus ille: *לְכָךְ נִשׁוֹבֵת אֶל־יְהוָה כִּי הוּא טָרַף וּוּרְפָאנוּ: יְהִי וּוְחֲבָשֵנוּ: וְחִיָּנוּ מִוּמִים בַּיּוֹם הַשְׁלִישִׁי יְקִימֵנוּ וּנְחִיתֵּנוּ: Agite redeamus ad Iouam; nam idem nos ḥarapuit ḥasanabit, idem ḥasauit ḥcurabit: viuificabit nos post triduum, die tertia restituet nos ḥviuemus coram eo. Miror viros quosdam doctos, eo quod de populi hic restituzione sermo sit, existimare, vel nihil plane de triduana Christi resurrectione colligi hinc posse, vel allusionem tan-*

tantum fieri ad resurrectionem Christi, cui similem Israel sibi hoc loco polliceatur, post duos dies captiuitatis Babylonicae & Romanae, restituendo. Certe id saltem difficultate mihi carere neutiquam videtur. Si dies enim mortis populi illius dies sunt captiuitatis, non video quomodo post biduum tertia die ad vitam ille rediisse dici queat, cum post primam diem, qui est Babylonicae captiuitatis, restitutam rempublicam Iudeorum certum sit, adeoque non tertia die. Si tamen nihil eam quidem restitutionem ad decem tribus pertinere pertendas, ponam ita esse; sic vero ad eas altera quoque dies captiuitatis Romanae pertinebit nihil, neque adeo post biduum eo sensu restituendi esse poterant dici. Contra manifestum est, non de Reipublicae fatis praecipue, sed de religionis perturbatissima facie, fideique & morum corruptione sermonem esse Prophetae, quam secuta iudicia diuina Reipublicae quoq; acerbas clades intulerant. Qua quidem paedagogia ad poenitentiam adducendos Israelitas vaticinatur, poenitentiam inquam veram, fide viua animatam, qua respiciant eum, qui vitae sibi extiterus sit autor. Vitam sibi vero ab eo restituendam pollicentur, non externi regni restitutione, sed spiritualibus bonis, vera & magis perfecta Dei cognitione beatam, quam a Messia demum, in quo erat spes Israclis & gentium expectatio, poterant sperare. *Cognoscemus inquiunt, & omni studio enitemur ad cognoscendum dominum, cuius ortus tanquam aurorae compositus est, qui- que nobis veniet ut pluia, vt irrigans terram serocinus imber.* Nonne vero ista manifestam delineationem felicitatis N. T. continent, vbi manifestatio Dei magis consummata, cognitio eius longe vberior, postquam Christus nomen Dei notum fecit fratribus suis, neque frater amplius dicit ad fratrem cognosce Dominum, omnibus cum iam cognoscentibus: vbi porro studium istud ad cognoscendum Deum feruidius atque sincerius, post victoriam Christi populo eius נָרְבַת summam voluntatem ad Ps. CX. 3. ea omnia afferente, quae cultui & cognitioni Dei inseruant: vbi denique pluiae instar effusus est Spiritus iste gratiae & Supplicationis. Conuersionem igitur ad DEum meditantes, suamque salvationem iuxta cum illorum bonorum fruitione angelantes, se quidem mortuos in peccatis agnoscunt, quorum nullae ad beatam illam vitam reciperandum sint vires. Fide tamen credi in eum animos intendunt, qui morti creptis opibus

Alting. Conc.
XLIX. in Ep.
ad Rom. T. IV.
opp. p. 150,

Ps. XXII. 32
Hebr. II. 12.
Iob. XVII. 169

Zach. XIL 10
Ioel. II. 28.
Act. II. 4.

מִזְמֹרֶת suis, vitam & immortalitatem restituit. Eum dicunt post biduum sibi vitam redditum, quippe qui suscepto sponsoris munere eo tempore sit defuncturus, *tertia die* eos quoque restitutus, (**יְקַיּוּמָה**) quibus scilicet ut moriendum, sic & resurgentum sit cum Christo. Quod quidem opus consummatum plenam Dei cognitionem, & Spiritus Sancti effusionem consecuturum esse, nixi veteribus promissionibus ominantur.

§. XXXI. Verum, secundo Argumento demonstratio-
nis Apostolicae affatiū expenso, ad tertium progredimur, quod
a testimonio deducit omni exceptione maiore. Cephae nem-
pe primum, inde XII. Apostolis, quingentis postea fratribus,
quorum plerique etiamnum superstites sint, inde Iacobo, &
denique Apostolis omnibus eum ait apparuisse viuum, atque
ex mortuis suscitatum. Vbi neque de eo, quod omittat hoc
loco Apostolus varios resurrectionis Christi testes *αὐτόπτας*,
neque de apparitionibus heic commemoratis, personisque, qui-
bus factae illae fuere, prolixius differere instituti nostri ratio-
patitur. Fecere id passim erudit tractatores atque commen-
tatores. Nobis ipsum argumentum & vis demonstrandi in
eo loco potissimum venit spectanda. Certe autem haec
manifestatio Christi resuscitati pluribus facta, interuallo die-
rum XL. identidem repetita, ab iis, quibus obtigisset, doctrinae
& miraculorum *ἐξαστία* confirmata, tantum abest ut pro phan-
tasiae corruptae somnio haberi possit, vt risum mereatur Be-
ned. Spinoza, *decipi hic potuisse discipulos Christi*, somnians.
Ut taceam eum, ipsa religionis fundamenta conuellere, qui A-
postolos in capite eius primario falli potuisse affirmat. Phan-
tasiae morbum, plena die homines, vix sensibus suis creden-
tes, haesitantes, clarissima euidentia identidem de iis, quae vi-
debant, conuincendos inuadere, inuadere tempore eodem, tan-
tam inuadere multitudinem, eiusdem generis visa ipsis identi-
dem obiicere, personam, sermones, facta eiusdem generis eis
repraesentare, ex e. singularem virtutem in iis existere, quod
vidissent audiuisserntque motis naturae limitibus quam testa-
tissimum reddendi, id sane nemo tam stolidus est, qui sibi
persuaderi facile patiatur. Spectrum vero atque improbum
spiritum hominibus simplicibus fucum fecisse, non suspicari
patiuntur tot argumenta, quibus in familiarissimo conuictu de-

veri-

veritate corporis quod ipsis sistebarur conuincebantur, videntes, palpantes. Neque in diuinam vel sapientiam vel bonitatem suspicio cadere potest, permisura quod fuerit, ut ita doctrina falsa quae esset confirmaretur. Neque spiritibus illis ea potentia competit, ut a se praestare, non concurrente specialiter diuina virtute, ea, quae per testes illos resurrectionis fuere patrata, valerent. Neque ea porro doctrinæ Christi est indoles, ut eam improbi spiritus & mendaces suis miraculis confirmatam, sua ope promotam cupere possent. Quod vero iam porro eius generis factum simile vñquam testimonium habuit? Non Pythagoræ certe, vel Zamolxisidis aut Rampsiniti, Orpheique & Protesilai, aut Herculis, Theseique ad hanc vi-Origen.L. II. tam reditus; non Aristaeæ Proconnesii, non Astapylaeensis contra Cels. P. Cleomedis, non Epimenidis Cretensis, non feminæ illius, quam ἀπειρον peculiari libro Heraclides celebrait; non Eris Pamphili, non Romanæ puellæ, ab Apollonio ex mortuis revocatae. Neque est, quod tot testes subornatos in fraudem huiusmodi conspirare potuisse quis dicat. Nunquam impostura tot hominibus concredi potuit, quae detecta non esset. Nunquam ita omnium patuit inquisitioni, testibus & consciis ubique ad iudicia & synedria protractis. Nunquam, nullo emolumento, damno magno, si mundana spectes, adeo propagata fuit; nunquam ab hominibus eius indolis, quales isti homines essent, cum successu tentata; nunquam morte obsignata. Qui morte enim confirmarent resurrexisse cum, quem scirent morte detineri? cum viuum quoque adhuc præ metu & infirmitate desererent, abnegarent, non impediente id adhuc spirantis siue amore siue reuerentia, quam frustra mortuo mentiendo testatam facerent. Vnde iam igitur illa eis in causa aperte mala vis? unde in criminе falsi, cuius consciī sibi essent, invictum animi robur? Verum, quid plura addo? velle rei clarissimæ lucem affundere, diffidere est eius claritati. Instar omnium esto, quod ipsos testes illos audiendos, interrogandos Apostolus ostendat, in vivis plerosque esse dicens. Quod intermissum esse ab iis, qui vel ex odio, vel ex propensione in Christianam Religionem, id interesse sua existimarent, quis credat.

§. XXXII. Ultimum demonstrationis huius supereft argumentum, quod a priorum sensuum suorum experien-

tia deducit Apostolus. ἔχατον δὲ πάντων ὡσπερές καὶ ἐκτροφής ματιῶν Φεδηκαὶ μοι.

A&C. IX.

I. Cor. IX. 2.

Ad A&C. I. c.

A&C. IX. 7.

Ep. XXII.

*Possidemus omnium quasi aborui etiam apparuit mihi. Apparuerat scilicet ipsi in via Damascena, ut Historia Actuum Apostolicorum indicat, & hoc loco sic mat Paulus, & in eadem hac epistola ipse testatur, nonne Dominum vidi? inquiens. Neque satis mirari possum, adeo in hoc negotio suum Ioannem Caluinum destituisse acumen, ut non Christum ipsum, sed imaginem quampiam, & similitudinem effictam Paulo fuisse ostensam putaret in illo itinere: vocemque diuinitus editam ei similem esse censeret, quam Apostoli in monte Tabor audierunt. Certe enim, cum, quo alio tempore Christum Apostolus videre potuerit, indicare nequeat Caluinus, idem tamen hoc loco oculorum suorum sensum, ut sit argumentum resurrectionis Christi, alleget; non video, quomodo vere tum vidisse possit negari, cum ex visa imagine & similitudine ad rei ipsius existentiam argumentum ducere hanc liceat. Sed & diserte Ananias vere tum Christum a Paulo visum esse agnoscit, veramque & minime fallacem sensum eius experientiam fuisse, diuina reuelatio eidem discipulo facta confirmavit. Ait enim, ad eum finem ita Paulo euensis, ut Christum oculis suis videret, ut eius argumenti evidentiae testimonium suum apud omnes gentes superstrueret. Sic nempe ille: *Deus Parentum nostrorum praecordinauit te, ut cognosceres voluntatem eius, & VIDERES iustum, & AUDIRES VOCEM ex ORE EIVS, quia testis illi ad omnes homines eris, eorum quae VIDISTI & audiisti.* Certum igitur illud Pauli experimentum nobis argumentum præchet, imo hoc certius, quod falsum sensibus Paulum non fuisse, Ananiae per diuinam affirmatum esset reuelationem. Quamuis & alias homini minime melancholio, literis exulto, animo praeterea in hanc doctrinam maxime infenso, plena die, in medio itinere, ubi nullus ad fucum faciendum apparatus instrui poterat, inter comites & familiares suos medio, cosque vocem exaudientes ipsos, glaucom a obtundi potuisse, nemo dixerit, qui ne clarissimis quidem factis fidem habendam peruvicaciter tueri, scelusque meram in rebus etiam sensibus maxime evidenter regnare debere, solidè defendere non voluerit.*

S. XXXIII. Hinc vero rursus pater, quam absconde
Spino-

Spinosa apparitiones Apostolis factas non absimiles illi esse cauilletur, qua Abrahamo apparuit DEus, quando is vedit homines, quos ad prandendum secum invitauit. Certe enim, cum, qui apparuit Apostolo Christus, nihil non egerit, quod facere posset ad Apostolos vel verbis convincendos, vel factis, de veritate corporis sui, quod videndum ipsis palpandumque praebebat; dispar valde videtur visionis Abrahami ratio, in qua non id agebatur, vt de veritate corporum, quae videbat, convinceretur patriarcha, eorundemque forte antea destructorum restituzione: sed vt consilium suum Abrahamo DEus, modo ipsi conueniente, aperiret. Quod si igitur in visione oblata illa sint Apostolis, mendacissimum statuere oportebit phantasma ipsis obiectum: eamque praeterca mentiendi vim, vt humana sagacitate atque prudentia superari non potuerit. Cuiuscemodi visionis si causam naturalem allegare velit Spinoza, non poterit, cum natura in plurium sensus iuxta ac mentem ita operari non possit, vt heic factum, prout paulo ante fuit demonstratum. Si supernaturalem causam admittat, Deo profecto indignum erit, visione fallaci insuperabilem in re tantum momenti errandi necessitatem imponere. Malo vero ea adscribere principio per reliquas non licet circumstantias, supra explicatas. Relinquitur igitur frigidissimum istud Spinosae esse commentum.

§. XXXIV. Sed neque verborum Pauli, quibus dicit, se Christum non nosse secundum carnem, is esse sensus potest, vt Christo spiritualis tantum aliqua resurrectio relinquatur, vt porro Spinoza nugatur. Certe enim, si Paulus experientia sensuum nixus Christi resurrectionem veram Corinthiis affirmat, eique, resurrectione spirituali Hymenaei & Phileti explosa, veram corporum nostrorum resurrectionem superstruit, vt facere eum paulo antea vidimus; manifeste Spinosae aduersus reprehendetur. Atque alias liquet, Paulo Christum secundum carnem notum non esse eo sensu, quo Christum ob emolumenta carnis, atque studium bonorum huius vitae, non sequi intelligatur, quemadmodum eo animo secuti ante eius per passiones ad gloriam introitum discipuli Christum fuerant, prout & contextus luculenter suadet, & bene B. Luthero nostro in annotatione ad eum locum fuit obseruatum.

§. XXXV. Neque scandalo esse debuit Spinosae, ar-

Ep. XXIII.

gu-

2. Cor. V, 16.

Ep. XXV.

gamentum Pauli tertium atque quartum, testimonio discipulorum & ipsa experientia Apostoli Pauli nixum. Nempe ait; quod si ad haec attendas, quod Christus non senatus, nec Pilato, nec cuiquam infidelium, sed sanctis tantummodo apparuerit, facile videbis, hanc Christi apparitionem non absimilem esse ei, qua Deus apparuit Abrahamo. Nimirum suspectum partim Spinosa reddit testimonii domestici fidem, partim ex eo, quod Sanctis tantum apparuerit Christus, spiritualem fuisse eius resurrectionem inferre videtur, quae solis proinde eis qui spirituales fuerunt, innotescere potuerit. Sed in istorum posteriore nulla est consequentia, imo consequentiae quae hic intenditur, diserte refragantur omnes eius facti circumstantiae, vt antea iam nobis ostensum. Domesticorum vero testimoniū fides non suspecta esse debet, vbi nullae suspicionis causae, vt in isto negotio, apparent: vbi metus & tristitia, quales occupabat discipulos, dum mortuum Dominum credebant, alia omnia suadebant: vbi denique testimonium perhibitum grauissimis argumentis, ἐξαγγέλων miraculorum, martyrio & reliquis, confirmatur. Quid quod domesticus Paulus nondum esset, cum ipsis appareret Christus? Ad reliquos vero reprobos apparatio gratiae non spectauerit, quibus apparitio, quae sit iusti & gloriosi iudicii, veniat expectanda.

I. Tim. III, 16.

S. XXXVI. Sicque adeo Christus δικαιω Ιεις πνευματι, per Spiritum suum aeternum, quo ex mortuis eductus

est IVSTIFICATVS & absolutus, vt qui pro nobis quod spoponderat exsoluisset, ὁ Φθη αγγέλοις h. e. Angelis conspectus fuit, Apostolis scilicet, ceterisque fratribus, qui, quod viderant proinde audiuerantque ἐξαγγέλλειν possent, id est testari, atque aliis similiter annunciare. Quemadmodum inde iam porto ἐκηρύχθη ἐν ἔθνεσι Gentibus per praecones suos est annunciatu, quorum praeconii & testimonii, vt suo loco ostendimus, summa haec fuit, Christum ex mortuis resurrexisse. Atque hac ratione ἐπιτέυχθη ἐν κόσμῳ factus est fundamentum quo fides nostra in mundo niteret, κενη vacua atque irritans sine eo futura. Sicque adeo postremum ἀνελήφθη ἐν δόξῃ in statu gloriae in quem assutus est perseverat, (quam ἀρχή putem esse significationem,) vt scilicet filium iam ad dexteram patris exaltatum, fide apprehensum honorent omnes, sicuti

Hebr. XIII. 20. patrem honorant. Ipsi Regi gloriae, magno Pastori ouium, educto ex mortuis, per sanguinem testamenti aeterni, sit gloria in omnem aeternitatem.

*

*

Coll. diss. A. 206 * mis. 14.